

JAHON IQTISODIYOTIDA INVESTITSIYALARNING ROLI VA AHAMIYATI

Aktamov Uchqun Uyg'un o'g'li
mustaqil izlanuvchi

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida investitsiyalar iqtisodiy o'sish, texnologik taraqqiyot va barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Investitsiyalar nafaqat kapital jamg'arilishi jarayonini tezlashtiradi, balki mamlakatlar o'rtasida innovatsiyalar almashuvi, bandlikni oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI), portfel investitsiyalar va davlat investitsiyalari jahon iqtisodiy tizimining muhim tarkibiy qismiga aylangan.

Ushbu tezisda investitsiyalarning nazariy asoslari, ularning jahon iqtisodiyotidagi o'rni, turlari, ijobiy va salbiy jihatlari hamda rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotiga ta'siri yoritiladi.

1. Investitsiya tushunchasi va uning nazariy asoslari

Investitsiya — bu kelajakda daromad (foyda) olish yoki ijtimoiy-iqtisodiy samara ko'rish maqsadida hozirgi davrda kapitalni turli faoliyat turlariga yo'naltirish jarayonidir. Iqtisodiy nazariyada investitsiyalar bir nechta yondashuvlar asosida talqin qilinadi:

- **Klassik yondashuv** investitsiyalarni jamg'arma va foiz stavkalari bilan bog'laydi.
- **Keynscha yondashuv** investitsiyalarning yalpi talabni oshirishdagi rolga urg'u beradi.
- **Neoklassik yondashuv** esa investitsiya qarorlarini kapitalning chegaraviy unumdorligi asosida tushuntiradi.

Jahon iqtisodiyotida investitsiyalar ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi bozorlarni egallash va texnologik yangilanishning muhim manbai hisoblanadi.

2. Jahon iqtisodiyotida investitsiyalarning turlari

Jahon miqyosida investitsiyalar quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

1. **To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI)** – investorning xorijiy korxona ustidan nazorat o'rnatishi bilan tavsiflanadi.
2. **Portfel investitsiyalar** – qimmatli qog'ozlarga yo'naltirilgan, nazoratni ko'zda tutmaydigan investitsiyalar.
3. **Davlat investitsiyalari** – infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash kabi ijtimoiy sohalarga yo'naltiriladi.
4. **Xususiy investitsiyalar** – tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu investitsiya turlari jahon moliya bozorlarining faoliyatini jonlantiradi va mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy integratsiyani kuchaytiradi.

3. Investitsiyalarning jahon iqtisodiyotiga ta'siri

Investitsiyalar jahon iqtisodiyotiga quyidagi asosiy yoʻnalishlarda taʼsir koʻrsatadi:

- iqtisodiy oʻsish surʼatlarini tezlashtiradi;
- yangi ish oʻrinlari yaratadi;
- innovatsiyalar va ilgʻor texnologiyalar tarqalishiga xizmat qiladi;
- eksport salohiyatini oshiradi;
- moliyaviy bozorlarning rivojlanishini taʼminlaydi.

Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun xorijiy investitsiyalar kapital yetishmovchiligini bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega.

4. Investitsiyalarning ijobiy va salbiy jihatlari

Quyidagi jadvalda investitsiyalarning asosiy ijobiy va salbiy tomonlari keltirilgan:

Ijobiy jihatlari	Salbiy jihatlari
Kapital oqimini oshiradi	Tashqi qaramlik kuchayishi mumkin
Texnologiya transferi	Mahalliy ishlab chiqaruvchilar raqobatga dosh bera olmasligi
Bandlikni koʻpaytiradi	Foydaning xorijga olib chiqilishi
Iqtisodiy oʻsishni tezlashtiradi	Ekologik muammolar yuzaga kelishi

Shu sababli investitsiya siyosatini yuritishda milliy manfaatlar va barqaror rivojlanish tamoyillari hisobga olinishi zarur.

5. Jahon iqtisodiyotida investitsiya siyosatining ahamiyati

Global miqyosda investitsiya siyosati bugungi kunda mamlakatlarning xalqaro iqtisodiy maydondagi raqobatbardoshligini belgilovchi eng muhim omillardan biriga aylandi. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan soliq imtiyozlari, bojxona preferensiyalari, huquqiy kafolatlar hamda mulk daxlsizligini taʼminlashga qaratilgan mexanizmlar xorijiy investorlar uchun qulay va ishonchli investitsiya muhitini shakllantiradi. Investitsiya muhitining barqarorligi, makroiqtisodiy koʻrsatkichlarning prognoz qilinuvchanligi va institutsional tizimning samaradorligi investorlarning uzoq muddatli qarorlar qabul qilishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, soʻnggi yillarda global iqtisodiy rivojlanish tendensiyalariga mos ravishda yashil investitsiyalar, yaʼni ekologik toza texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va resurs tejamkor ishlab chiqarish yoʻnalishlariga kiritilayotgan investitsiyalar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bundan tashqari, raqamli iqtisodiyotga yoʻnaltirilgan investitsiyalar — sunʼiy intellekt, raqamli infratuzilma, elektron savdo va moliyaviy texnologiyalar (fintech) sohalariga yoʻnaltirilgan kapital oqimi iqtisodiy samaradorlikni oshirish va innovatsion rivojlanishni jadallashtirishda muhim rol oʻynamoqda. Natijada, zamonaviy investitsiya siyosati nafaqat iqtisodiy oʻsishni taʼminlash, balki barqaror, inklyuziv va innovatsion rivojlanishga erishishning strategik vositasiga aylanib bormoqda. Xulosa qilib aytganda, investitsiyalar jahon iqtisodiyotining barqaror va uzluksiz rivojlanishini taʼminlovchi asosiy harakatlantiruvchi kuchlardan biri hisoblanadi. Ular iqtisodiy oʻsish surʼatlarini jadallashtirish, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish, zamonaviy texnologiyalar va

innovatsiyalarni joriy etish orqali milliy iqtisodiyotlarning modernizatsiyalashuviga xizmat qiladi. Globallashtirish sharoitida investitsiyalar mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlab, kapital, bilim va tajriba almashuvini faollashtiradi hamda xalqaro mehnat taqsimotining chuqurlashuviga zamin yaratadi.

Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun moliyaviy resurslar yetishmovchiligini bartaraf etish, yangi ish o'rinlari yaratish, eksport salohiyatini oshirish va raqobatbardosh iqtisodiy muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, investitsiyalarni jalb etish jarayonida milliy manfaatlarni himoya qilish, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash hamda ekologik va ijtimoiy barqarorlik masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, investitsiyalarni samarali jalb etish va oqilona boshqarish davlatlarning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida hal qiluvchi omil bo'lib, u iqtisodiy barqarorlik, texnologik taraqqiyot va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Samuelson P., Nordhaus W. *Economics*. McGraw-Hill Education.
2. Krugman P., Obstfeld M. *International Economics: Theory and Policy*. Pearson.
3. Keynes J.M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*.
4. Todaro M., Smith S. *Economic Development*. Pearson Education.